

Spletna zabava za vso družino

Osvojite
internet!

Poveži sliko z besedo:

..... = ohišje računalnika

..... = podloga za miško

..... = zaslon

..... = zvočniki

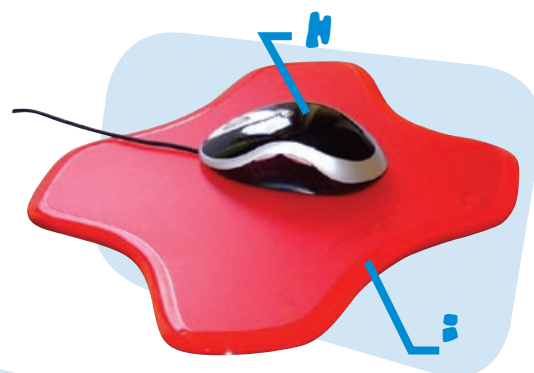
..... = spletna kamera

..... = tiskalnik

..... = pomnilniški ključ USB

..... = miška

..... = enota CD

ZAŠČITA pomeni VARNOST

DOMAČI RAČUNALNIK

“Ali sta vedela, da je računalnik kot človek?” Metka vpraša Piko in Aleksa.

Metka je dekle iz sosesčine, ki študira računalništvo in občasno varuje Piko in Aleksa.

Pika, Aleks in njuna starša so ravno kupili nov računalnik, ki je postavljen v udobnem kotu dnevne sobe. Aleks in Pika smeta uporabljati računalnik vsak dan pol ure, potem ko naredita domačo nalogo.

Pikini in Aleksovi starši so povabili Metko na obisk in jo prosili, če bi jim pomagala nastaviti računalnik in **internetno povezavo**.

“Kako je računalnik lahko kot človek?” se zasmеji Aleks.

“No, ima pomnilnik in **procesor**, ki delujeta podobno kot naš spomin in možgani,” pojasni Metka.

“Pomnilnik in procesor omogočata, da lahko shranimo veliko dragocenih **računalniških datotek**, kot so programi, slike, dokumenti, igre in glasba, na svoje mesto,” nadaljuje.

“Hm, ali to pomeni, da računalnik deluje podobno kot predalnik?” vpraša Pika.

“Natančno tako,” odgovori Metka in prikima. “Le da računalnik za VSAKO STVAR ve, kje je shranjena. Računalniku lahko tudi ukažeš, da naredi razne zanimive stvari z nečim, kar se imenuje **računalniški program**.”

Aleks poskoči. “Aha, že vem. To imenujemo **programska oprema**!”

Pika je zbegana – izraz ‘oprema’ jo spominja na pohištvo.

“Koliko te ‘opreme’ pa lahko stlačiš v računalnik?” vpraša.

“Saj ti ni treba. Programska oprema je nevidni del računalnika,” pove oče in se tiho nasmeji. “Ko z računalnikom pišeš, rišeš, igraš igre ali ustvarjaš predstavitve, uporabljaš različne računalniške programe. **Strojna oprema** pa so tisti deli računalnika, ki jih lahko vidiš, npr. ohišje, zaslon, tiskalnik in **spletna kamera**. Če so programska oprema možgani računalnika, je strojna oprema računalnikovo telo.”

Pika sliši, da se starša pogovarjata o njihovi “internetni povezavi”.

“Kaj je to ‘internetna povezava’?” vpraša.

“To je ‘omrežje’”, reče mama. “Internet je tisto, kar povezuje tvoj računalnik z drugimi računalniki po vsem svetu, tako kot je telefon povezan s telefoni po vsem svetu z omrežjem kablov.”

“Najboljša stvar pri internetni povezavi je ta, da lah-

ko pošiljaš sporočila ali se pogovarjaš s komerkoli na svetu,” doda oče.

“Metka, kako varen bo naš računalnik, če ga povežemo z internetom?” vpraša mama in zaskrbljeno pogleda Metko.

Metka pojasni, da ima računalnik na tisoče **vrat**, podobno kot stavbe. Vrata se odpirajo in zapirajo in tako sprejemajo oziroma pošiljajo informacije vsakič, ko se povežete na internet.

“Zato je računalnik kot velik grad, ki ga morate braniti,” reče.

“Ampak kako lahko branimo tisoče vrat, Metka, tega ne zmore niti Aleks?” vpraša Pika.

“Dala vam bom nekaj nasvetov,” reče Metka in začne pojasnjevati. “Če želite, da bo računalnik varen, ga morate najprej zaščititi ...”

ZAŠČITA RAČUNALNIKA

Napadi

“Ste vedeli, da lahko nezaščiten računalnik napadejo škodoželjni uporabniki interneta s katerega koli konca sveta? Zato potrebujete **požarni zid**, ki deluje kot kontrolna točka na meji. Ta obmejna policija preveri vse, kar gre v računalnik in iz njega. Zdaj bom v računalnik namestila požarni zid,” reče Metka.

Zdrav računalnik

“Se spomniš programske opreme? Obstaja dobra programska oprema, pa tudi škodljiva, ki se lahko širi po internetu,” nadaljuje Metka. “**Virusi, črvi, trojanci in vohunsko programje** so nevarni programi, ki lahko okužijo računalnik – tako kot se lahko ljudje okužimo s prehladom ali gripo.”

“Kako pa potem preprečimo, da bi računalnik zbolel, Metka?” vpraša Pika.

Metka z veseljem poda **nekaj nasvetov**:

“Za boj z virusi in vohunskimi programi uporabite **protivirusne** programe in programe za **odkrivanje vohunskih programov**. To so DOBRI programi, ki ščitijo in branijo računalnik. Nikoli ne brskajte po internetu, če računalnik ni zaščiten. To je enako, kot če na meji ne bi bilo policije. Če se računalnik kljub temu okuži, me pokličite,” svetuje Metka.

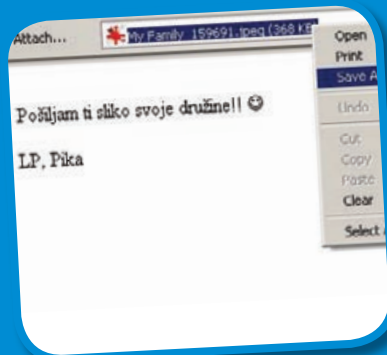
“Če se računalnik začne vesti sumljivo, je morda okužen. Če postane počasen, če se spremeni **domača stran** brskalnika, če te preusmerja na neznane spletne strani ali če se začnejo na zaslonu prikazovati različna majhna okna, je računalnik okužila ‘gripa’.”

“Virus lahko dobite, če odpirate e-poštne priponke neznanih pošiljateljev, če **prenašate** igre ali glasbo s spletne strani, če uporabljate okužen CD ali **pomnilniški ključek USB** ali če deskate po internetu na nezaščitenem računalniku.”

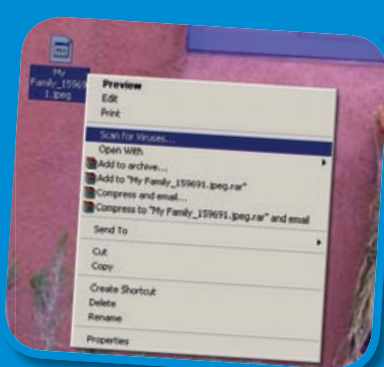

Metka poskusi piškot in nato nadaljuje z namestitvijo dveh pomembnih programov: protivirusnega programa in programa za odkrivanje vohunskih programov. Pika ima polno glavo novih informacij in tudi sama potrebuje pavzo. In piškot!

Starši naj ti pošljejo e-pošto s **priponko** ali pa si jo pošlji sam/a. Vadi naslednje: z desno miškino tipko klikni priponko, jo shrani na namizje računalnika, z desno klikni dokument in izberi **Preglej (Scan)**. Ko se prepričaš, da je dokument varen, ga lahko odpreš. Ne pozabi: desna miškina tipka in nato Shrani – Preglej (Scan) – Odpri.

1.

2.

3.

Mama Metki postreže s čajem in vzdihne: "Kaj pa lahko storimo glede **nezaželene pošte**?" Pika negotovo pogleda mamo: ali si katere pošte ne želimo?

BOJ Z NEZAŽELENO POŠTO

Metka pove, da jih od desetih e-poštnih sporočil na internetu osem spada med nezaželeno pošto.

"No, kaj pa je zdaj to, nezaželena pošta?" vpraša Pika.

"V naš poštni nabiralnik dobimo časopis, račune in razglednice. Dobimo pa tudi pošto, ki ponuja stvari, ki jih ne želimo. To nezaželena pošto takoj vržemo v koš za zbiranje starega papirja," razloži oče.

"Nezaželena pošta so tista e-poštna sporočila, ki jih nisi zahteval," doda mama.

"Zakaj pa je ta pošta tako nezaželena?" zanima Alekso.

"Ker lahko širi viruse ali ljudi premami, da kupijo nezanesljive ali nezakonite izdelke oziroma da obišejo sumljive spletne strani," odgovori oče.

Aleks si res želi po e-pošti dopisovati s prijatelji in sorodniki v tujini, zato ga zanima, kako se nezaželena pošta razlikuje od običajne pošte.

Metka pojasni, naj bo pozoren na sporočila neznanih ljudi in tista, ki vsebujejo priponke, in če zadeva sporočila obljublja veliko. V e-poštnem programu naj vklopi tudi filter za nezaželeno pošto.

Pove tudi, da bo nezaželene pošte več, če uporabljaš isti e-poštni naslov za vse, kar počneš na internetu.

"Potem en e-poštni naslov ni dovolj?" vpraša Pika.

"Če sodeluješ v različnih dejavnostih na internetu, ustvari več računov: enega za stike s prijatelji, drugega za klepetanje in tretjega na primer za tiste strani, kjer izdeluješ galerije slik," našteje Metka.

“Če objaviš svoj e-poštni naslov na internetu, ga opiši, namesto da ga napišeš v celoti. Tako ga ne bodo mogli prebrati in shraniti avtomatski programi, ki jih za iskanje naslovov po internetu uporabljajo pošiljatelji nezaželene pošte,” doda.

“Tako prelisičiš nezaželeno pošto,” konča Metka.

“Aleks je tako pameten,” pripomne Pika, “da ga nobena nezaželena pošta ne more preslepiti.”

janez.novak@siol.net Kino v petek

metka.kralj@volja.net Pomoč pri domači nalogi

sonia.roberts@exporting.jp Hi, how have you been?

*Upoštevaj Metkin nasvet in se nauči, kako svoj **e-poštni** naslov opišeš, namesto da ga v celoti objaviš na internetu. Tako zagotoviš, da ga ne bodo prebrali in uporabili pošiljatelji nezaželene pošte.*

zvezdica.zaspanka@mojmail.com = zvezdica pika zaspanka at mojmail pika com

Za vajo opišite še e-poštne naslove družinskih članov:

Tvoj naslov:

Naslov družine:

Mamin naslov:

Očetov naslov:

BRSKANJE PO INTERNETU

“Pridi, Metka, greva ‘surfati!’” navdušeno reče Aleks. Pika se že pripravi, da bo stekla v sobo in se preoblekla v kopalke, ko ji Aleks v smehu razloži, da gre za izraz, ki pomeni brskati po internetu.

Preden Metka nadaljuje, pomagaj Piki razumeti, katere dejavnosti lahko izvajaš samo, če si povezan na internet. Obkroži jih.

E-POŠTA

IGRANJE IGER

GLEDANJE FILMA PRENAŠANJE PROGRAMOV

POSLUŠANJE GLASBE

ISKANJE TEL. ŠT.

INFORMACIJE

PISANJE ZGODBE

KLEPETANJE

RISANJE

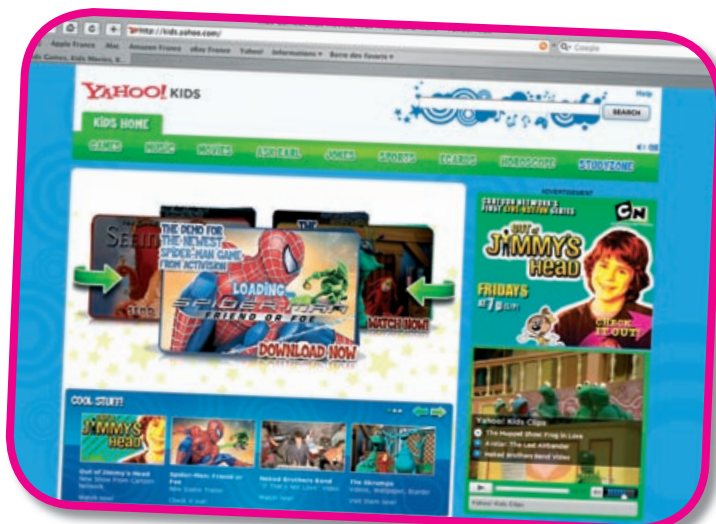
SHRANJEVANJE SLIKE Z DIGITALNEGA FOTOAPARATA

POŠILJANJE SLIK

KUPOVANJE IZDELKOV

UREJANJE SLIK

Metka pojasni, da lahko na internetu brskaš po **spletnih straneh** z različno tematiko. Vsaka spletna stran ima svoj naslov, kot je na primer <http://www.safe.si>. Ker pa obstaja toliko spletnih strani, so pametni ljudje oblikovali iskalnike (Google, Lycos, Yahoo idr.), ki omogočajo iskanje po spletnih straneh na podlagi ključnih besed. Metka odpre **brskalnik** in v polje **URL** vnese naslov **iskalnika**:
<http://www.matkurja.com>

“Z iskalnikom je mnogo lažje ribariti po internetnem morju,” reče Metka. “Pametni ribiči vedo, katere ribe so dobre in katere niso,” doda.

Aleksa že srbijo prsti, saj že dolgo želi poiskati informacije o nemškem ovčarju, ki je njegova najljubša pasma psa. V iskalnik zato vnese besedi “nemški ovčar” in dobi več “zadetkov”. Aleks postane še bolj radoveden. Med najdenimi stranmi najde tri, ki vsebujejo veliko informacij in slik.

“Tole je super! Tako bom lahko za šolo napisal najboljšo nalogo, kar so jih videli,” je navdušen Aleks, “vsi bodo navdušeni. Prav kul bo izgledala. Dodal bom slike in ne vem kaj še vse.”

“Seveda lahko,” ga prekine Metka, “vendar ne zaupaj prvi primerni strani, ki jo najdeš. Preveri še vsaj tri druge strani in informacije, ki jih najdeš na njih. Zapomni si: vsak, ki ima internetno povezavo, lahko oblikuje informacije in jih objavi na internetu.”

“In ko boš napisal nalogo, vedno omeni vir informacij in slik, ki si ga uporabil. Tako bi naredil pravi znanstvenik.”

Skupaj s starši vnesite v brskalnik naslov <http://www.matkurja.com>. Poiščite informacije o nemškem ovčarju in poskusite ugotoviti, v katerih poklicih človek uporablja te pse. Poskusite najti tudi dobro sliko nemškega ovčarja. Ne pozabite preveriti na treh različnih spletnih straneh.

V katerih poklicih se uporablja pasma psov nemški ovčar?

Viri:

Kako izgleda nemški ovčar?

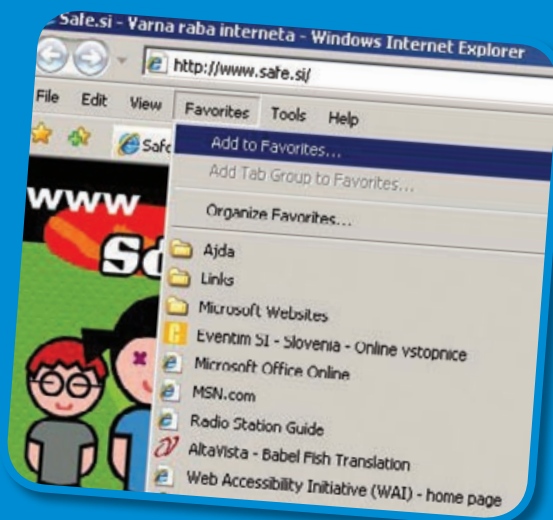
Viri:

Če imaš tiskalnik, lahko sliko natisneš in jo prilepiš v prazen prostor.

Aleks želi shraniti tri spletne strani, zato jih z Metkino pomočjo shrani v **mapo** priljubljenih strani. To stori tako, da na strani, ki jo želi shraniti, klikne meni **Priljubljene** v zgornji **orodni vrstici** in doda stran med priljubljene. Ustvari lahko tudi novo mapo s svojim imenom, da bodo njegove priljubljene strani shranjene ločeno od Pikinih. Aleks je ponosen nase, ponosni pa so tudi njegovi starši. In čeprav mu malo zavida, je nanj ponosna tudi Pika.

Skupaj s starši v brskalnik vnesite naslov <http://www.matkurja.com>. Nato poiščite neko temo, npr. nemški ovčar, in shranite tri spletne strani, ki se vam zdijo najbolj zanimive. To storite tako, da kliknete meni Priljubljene na vrhu brskalnika in jih dodate med priljubljene strani. Ustvarite lahko tudi posebno mapo.

“Zapomnite si, mladi brskalci,” reče Metka, “včasih lahko iščete kakšno stvar na internetu in najdete spletne strani, ki z iskanim nimajo nič skupnega. Naletite lahko na nepomembne, nezanesljive ali pa neprijetne spletne strani. Če odkrijete vsebino, zaradi katere vam je neprijetno, se pogovorite s starši, ki bodo spletno stran prijavili na **prijavno točko Spletno oko** (www.spletno-oko.si). S tem boste prispevali k boljšemu in varnejšemu internetu.”

METKINA ZLATA PRAVILA O VARNOSTI

- Uporabljalj programe za odkrivanje virusov, vohunskih programov in filtriranje nezaželene pošte – za deskanje po internetu vedno uporabljalj zaščiten računalnik!
- Če se računalnik začne vesti nenavadno, je morda okužen. Takoj se obrni na strokovnjaka.
- Odpiraj le sporočila, ki ti jih pošljejo znane osebe, in le njim odgovarjalj.
- Navadi se, da e-pošto priponko pregledaš s protivirusnim programom, preden jo odpreš.
- E-poštni naslov obdrži zase in ga ne objavljalj na internetu.
- Pozoren bodi na nezaželena SMS sporočila: telefonsko številko povedi samo osebam, ki jih dobro poznaš in jim zaupaš.

METKINA ZLATA PRAVILA O BRSKANJU PO INTERNETU

- Primerjalj najdene informacije.
- Pozoren bodi na nove strani in datoteke.
- Povej staršem, če naletiš na vsebino, zaradi katere ti je nelagodno, in jih prosi, naj jo prijavijo na www.spletno-oko.si.

METKINE UPORABNE POVEZAVE

Reši SAFE-SI kviz, s katerim lahko preveriš svoje znanje o varni uporabi interneta:

<http://www.safe.si/kviz/>

Da boš na spletu bolj varen, pa lahko obiščeš tudi naslednjo spletno stran z uporabnimi nasveti, kvizi:

<http://www.varenspletu.si/html/etusivu.htm>

Nasvete za varno spletno klepetanje najdemo tudi na vladnem portalu za otroke in mladino:

http://www.gov.si/za_otroke

PREVERI: VARNOST DOMAČEGA RAČUNALNIKA

- Vsi računalniki pri nas doma imajo nameščene programe za zaščito pred virusi in vohunskimi programi ter program za filtriranje nezaželenih pošte, ki jih redno posodabljam. **DA NE**
- Če imajo starši ali jaz težavo z računalnikom, se obrnemo na strokovnjaka. **DA NE**
- Vsak družinski član ima svoj uporabniški račun za vstop v računalnik. **DA NE**
- E-pošte neznanih pošiljateljev ne odpiramo. **DA NE**
- Preden priponke odpremo, jih vedno pregledamo z antivirusnim programom. **DA NE**
- Pri brskanju uporabljamo družinski filter. **DA NE**
- Ko nehamo brskati po internetu, prekinemo internetno povezavo. **DA NE**
- Gesla so družinska skrivnost – ne povemo jih nikomur. **DA NE**
- Pojavnih oken ne odpiramo in vanje ne klikamo, saj lahko vsebujejo viruse. **DA NE**
- Redno delamo varnostne kopije pomembnih datotek. **DA NE**

Kolikokrat si odgovoril/a DA?

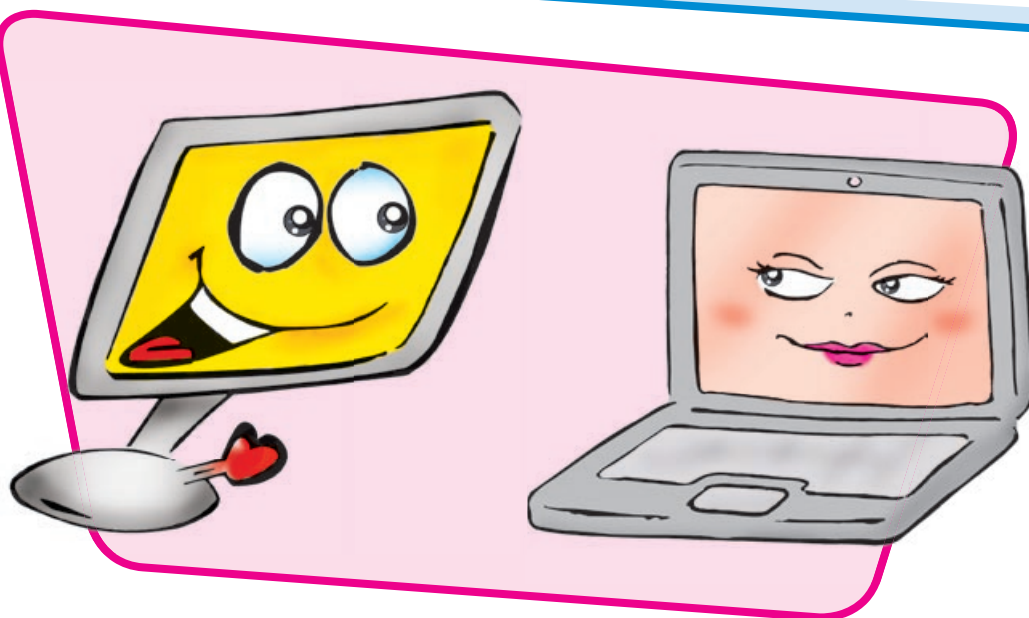
9-10 odgovorov: Čestitamo, o varnosti na internetu veš ogromno. Nadaljuj tako in redno nadgrajuj svoje znanje na portalu SAFE-SI: www.safe.si

6-8 odgovorov: Zelo dobro. Očitno veš veliko o računalnikih in internetu. Morda lahko svoje znanje o varnosti na internetu še izpopolniš. Več informacij najdeš na portalu SAFE-SI: www.safe.si

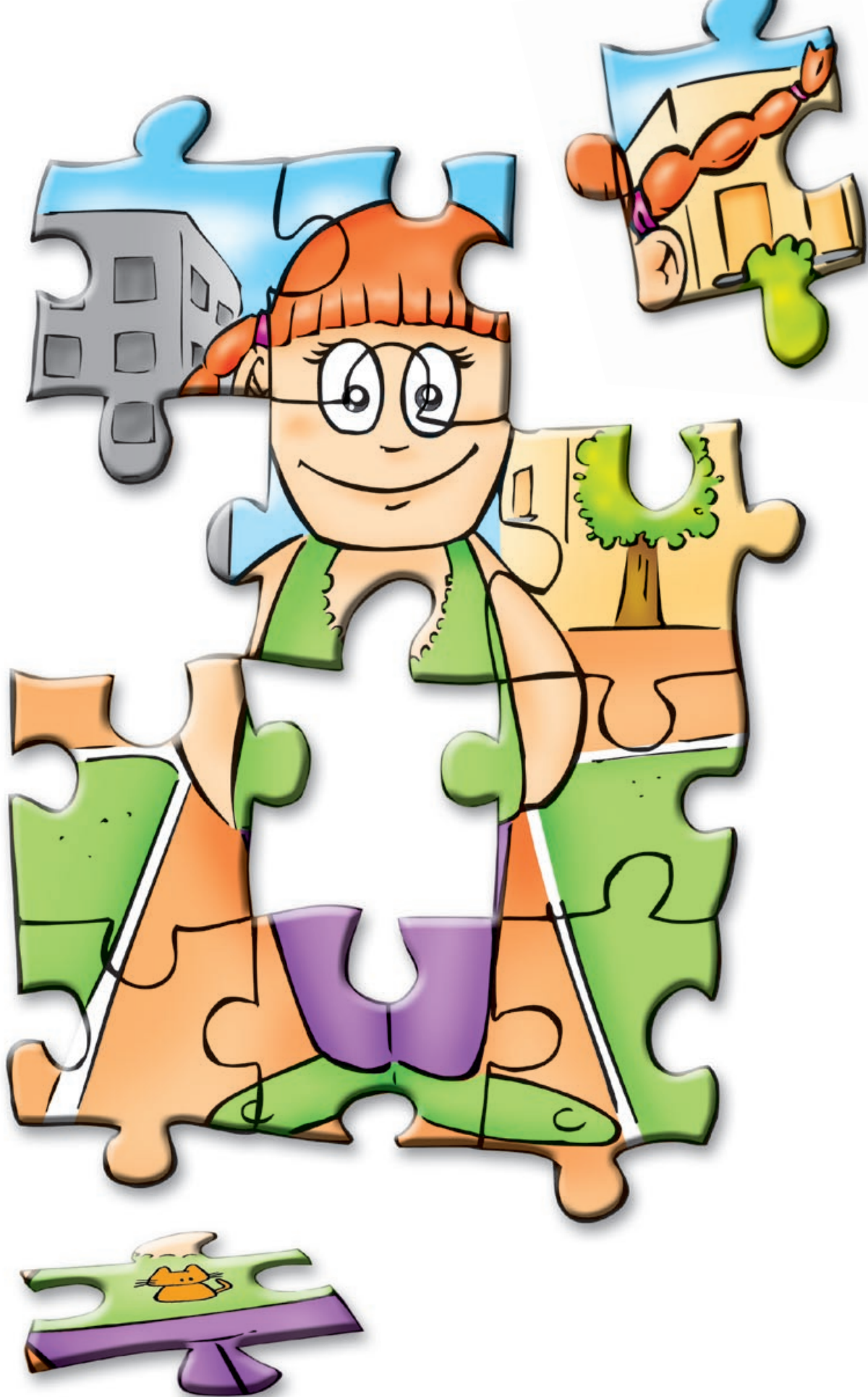
Manj od šest: Svoje znanje moraš še dopolniti. Brskanje po internetu je lahko zabavno in poučno, vendar le, če se znaš pri tem zaščititi. Za več informacij se pogovori s starši ali učitelji in ne pozabi obiskati portala SAFE-SI: www.safe.si

ALI UGOTOVIŠ MANJKAJOČO BESEDO?

- Nikoli ne brskaj po internetu, če računalnik ni
- lahko dobiš, če odpiraš e-poštne priponke pošiljateljev, če igre ali glasbo s spletne strani, če uporabljaš CD ali pomnilniški ključek USB ali če deskaš po internetu na računalniku.
- Če se računalnik začne vesti , je morda okužen.
- Pozoren bodi na e-pošto, ki ti jo pošljejo osebe, ki vsebuje , in če sporočila obljublja veliko – to je verjetno pošta.
- pošte bo več, če uporabljaš e-poštni naslov za vse, kar počneš na internetu.
- Ne zaupaj primerni strani, ki jo najdeš. Preveri še vsaj druge strani in informacije, ki jih najdeš na njih. Zapomni si: vsak, ki ima internetno , lahko oblikuje informacije in jih na internetu.
- programi in programi za odkrivanje programov so DOBRI programi, ki ščitijo in branijo računalnik.
- staršem, če na internetu naletiš na vsebino, zaradi katere ti je nelagodno.

SPLETNO KLEPETANJE LOL;-D

KOŠČKI SESTAVLJANKE

“Kdaj lahko začnemo klepetati?” vpraša Pika Metko in pri tem razburjeno skače.

Metka pazi na Piko in Alekso, medtem ko staršev ni doma. Otroka sta končala domačo nalogo in se odločila, da bosta svoji polovici ure združila in izkoristila za dodatne informacije o **e-pošti** in **klepetu**. Pika je posebej nestrpna, saj ima novo prijateljico Jenny, ki jo je spoznala na počitnicah in živi v Angliji. Jenny je dala Piki svoje podatke za klepet.

“Klepet lahko začneš takoj, ko ustvariva tvoja računa za e-pošto in za klepet,” z nasmehom pove Metka.

“Metka, kaj je ‘**račun**’?” vpraša Pika.

Metka pojasni: “Ko v resničnem svetu kupiš vozovnico za avtobus, se naročiš na revijo ali se včlaniš v klub, moraš s svojimi podatki izpolniti kratek vprašalnik. Če želiš uporabljati storitev e-pošte ali klepet, moraš narediti enako. Najprej izbereš ponudnika storitev, kot so Yahoo!, hotmail, gmail, msn ali icq, in se **prijaviš** kot član te storitve.”

Označi, kako **zasebni** so zate naslednji podatki: ☐ zelo ☐ srednje ☐ ne tako

TVOJA TELEFONSKA ŠTEVILKA ☐ ☐ ☐

TVOJE IME ☐ ☐ ☐

ŠOLA, KI JO OBISKUJEŠ ☐ ☐ ☐

IME TVOJEGA LJUBLJENČKA ☐ ☐ ☐

TVOJ E-POŠTNI NASLOV ☐ ☐ ☐

TVOJA STAROST ☐ ☐ ☐

TVOJA BARVA LAS ☐ ☐ ☐

DRŽAVA, V KATERI ŽIVIŠ ☐ ☐ ☐

TVOJ NASLOV ☐ ☐ ☐

POKLICA TVOJIH STARŠEV ☐ ☐ ☐

TVOJE SLIKE ☐ ☐ ☐

“Podatki o sebi, ki jih vneseš v vprašalnik, se imenujejo tvoj **profil**,” nadaljuje Metka, “in ko uporabljaš internet, bo tvoj profil ali druge podatke o tebi lahko videlo več tisoč ali celo več milijonov ljudi.”

Pika pogleda rahlo zbegano, zato ji Metka razloži.

“Se spomniš igrice Ugani kdo, ki smo jo včasih igrali? Ko postavljaš vprašanja o starosti in barvi oči ali las, v resnici poskušaš ugotoviti profil osebe, ki jo moraš odkriti.”

“Torej ljudje poskušajo ugotoviti, kdo sem?” nedolžno vpraša Pika.

“Včasih res,” odgovori Metka. “Morda se ne zavedaš, ampak hitro lahko poveš preveč o sebi ljudem, ki jih sploh ne poznaš. Tudi če jim poveš samo svoj **vzdevek**, e-poštni naslov, ali jim daš svojo sliko in poveš, katero šolo obiskuješ, lahko neznanci izvedo veliko o tebi. Pravzaprav lahko izvedo več, kot bi smeli. Zasebni podatki so kot sestavljanke in neznanci znajo še tako majhne koščke povezati v večjo sliko.”

“To je malo strašljivo,” tiho pravi Pika. “Kako jim pa lahko to preprečimo?”

“Dovolj je, da si na internetu previdna, tako kot si v resničnem svetu,” odgovori Metka. “Svojega imena, starosti, naslova, počitniških slik in telefonske številke ne bi objavila v časopisu, kajne? Pa tudi na oglasno desko ne bi obesila teh podatkov, kjer bi jih vsi videli, ni res?”

“Že vem!” pravi Pika, “Tako si lahko izmislim neresnične podatke o sebi in se pretvarjam, da sem nekdo drug. Kaj praviš?”

“Prav je, da razmišljaš o tem,” pravi Metka, “vendar zaščita **zasebnosti** ne pomeni, da moraš lagati o tem, kdo si. Kljub vsemu si sama odgovorna za vse, kar narediš in rečeš na internetu.”

USTVARJANJE PIKINEGA PROFILA

“Pa ustvarimo Pikin e-poštni račun,” pravi Metka. “Izbrali bomo tak naslov, ki ne bo odkril tvojega imena. Tvoji prijatelji in starši te včasih pokličejo Kika, zato lahko naredimo naslov kiky@mojmail.com?” vpraša Metka Piko. Ta prikima.

“V obrazec ne bomo vnesli tvojega polnega imena in drugih zasebnih informacij. E-poštni račun moraš zaščititi z **geslom**, ki ga sama izbereš. Ta je ključ do tvojega e-poštnega predala.”

“Pametno geslo je dolgo – ima vsaj osem znakov – in vsebuje velike in male črke, številke in ločila. Spomni se stavka, ki ti nekaj pomeni, npr. *Moj starejši brat Aleks je star 11 let*. Sedaj vzemi prvo črko vsake besede (msbajs11l) in jim dodaj nekaj velikih črk (msbAjs11L) in ločilo (msb!Ajs11L).”

“Zapomni pa si, Pika, da je geslo dobro le, če je skrivnost. Zato ga obdrži zase, razen če te ne moti, da tvojo e-pošto berejo drugi, se pretvarjajo, da so ti, in pišejo tvojim prijateljem stvari, ki jih ti ne bi nikoli napisala!”

Po Metkinih navodilih ustvari primerno geslo za Piko:

Pika izbere svoje geslo in ga zapiše na list papirja, ki ga bo spravila v svoji sobi.

“Sedaj moramo za Piko ustvariti račun za klepet in njen profil,” predlaga Metka. “Jaz lahko izpolnim obrazec,” se javi Aleks, “če mi poveš, kako se izpolnijo prazna polja. Kaj pa so te *zvezdice*?” vpraša.

“Zvezdice pomenijo, da moraš ta polja obvezno izpolniti,” odgovori Metka.

★ Ime:

Kika

“Uporabimo tvoj vzdevek. Če želiš, lahko vneseš tudi svoje ime, ne pa celega imena in priimka.”

★

Vzdevek ali zaslonsko ime:

Kiky

“Vzdevek naj bo enostaven in nevtralen, predvsem pa naj ne razkrije tvojega resničnega imena. Pika se spet odloči za kiky. Vzdevek se imenuje tudi **zaslonsko ime**, ker je to ime, ki ga drugi vidijo na zaslonu.”

* E-poštni naslov: kiky@mojmail.com

“Tvoj nov zasebni e-poštni naslov: kiky@mojmail.com.”

* Država: Slovenija

“Državo lahko napišeš, svojega naslova, telefonske številke in šole, ki jo obiskuješ, pa ne razkrij.”

* Datum rojstva: 01/01/2000

“Izbrali bomo tvoje leto rojstva, ne bomo pa zapisali resničnega rojstnega dne.”

“Sedaj pa lahko ti, Aleks, narediš zadnje, toda zelo pomembno dejanje pri ustvarjanju Pikinega profila,” reče Metka. “Pojdi v nastavitve profila in izberi možnost ZASEBNO, da bodo lahko z njo komunicirali in si ogledali njen profil le tisti, ki jih PIKA izbere.”

“Počakaj, naj Pikin profil še poosebim z **avatarjem**,” hitro reče Aleks in Pika s seznama izbere ikono, ki se ji zdi najbolj kul.

“Jenny bo prva oseba, ki jo bomo dodali na tvoj **seznam stikov**,” reče Aleks. “Tako, Pika. Poglej, tvoja prijateljica je on-line!”

Po Pikinem vzoru si ustvarite varen profil. Nato ustvarite primer nevarnega profila:

* Ime:

* Vzdevek ali zaslonsko ime:

* E-poštni naslov:

* Država:

* Datum rojstva: / /

* Ime:

* Vzdevek ali zaslonsko ime:

* E-poštni naslov:

* Država:

* Datum rojstva: / /

SLIKE IN SPLETNE KAMERE

“Zdaj sem na vrsti jaz,” pravi Aleks. “Metka, ali mi lahko pokažeš, kako teti v Franciji pošljem svoje slike s počitnic?”

“Seveda,” reče Metka. “Z interneta lahko preneseš brezplačno programsko opremo in jo uporabiš za izdelavo čudovitih diaprojekcij z glasbo in vsem. Zapomni pa si, da moraš vedno zaupati osebi, ki ji pošiljaš slike. Z internetom in mobilnimi telefoni lahko slike obkrožijo svet v nekaj sekundah in ostanejo na internetu za vedno. Seveda pa lahko kdo z njimi tudi **manipulira** in jih uporabi za izdelavo ponarejenih slik!”

Oglej si sliko in zapiši, kaj lahko ugotoviš o tej osebi:

.....

.....

.....

“Kaj pa spletne kamere?” vpraša Aleks. “Očka pravi, da jo bova morda dobila za božič, da se bova lahko pogovarjala z bratranci v Franciji.”

“Za to veljajo ista pravila,” pravi Metka, “Uporabljal jo le z ljudmi, ki jih poznaš in jim zaupaš. Nekateri ljudje lahko uporabijo spletno kamero za vohunjenje. Svojo vedno izklopim, če je ne uporabljam, drugače se počutim, kot bi me kdo opazoval ...” pravi Metka in se nelagodno nasmehne.

STIKI Z NEZNANCI

“Ali ni internet izvrsten prostor za spoznavanje ljudi, ki jih zanimajo iste stvari kot mene?” vpraša Aleks.

“Seveda,” odgovori Metka. “Sodeluješ lahko v razpravah v **forumih** ali sam odpreš novo temo. Pametno je, da uporabljaš spletna mesta za mlade, ki imajo **moderatorje**, torej resnične ljudi, ki skrbijo za to, da se uporabniki vedejo primerno.”

“Upoštevati moraš zdravo pamet. Obstajajo ljudje, ki o sebi lažejo. Ti bodo od tebe morda poskušali zvabiti (pre)več informacij in nato predlagali, da se srečate. Srečanje z neznancem pa ni pametna ideja. Če si prepričan, da lahko znancu z interneta zaupaš, povej o tem še svojim staršema, ki te lahko spremljata. To ne bo motilo nobenega pravega prijatelja s poštenimi nameni. Motilo bo le ljudi, ki kaj skrivajo.”

“Aleks Rdeča kapuca,” se zahihita Pika, ki je ves čas prisluškovala. “Ali te bo ugnal volk, tako kot Rdečo kapico?” ga še vedno draži Pika.

Upoštevaj Pikino idejo in se spomni treh nasvetov za zaščito pred “spletnimi volkovi”, ki jih je Aleks Rdeča kapuca dobil od Metke.

1.
2.
3.

SPLETNA ETIKA

“V glavnem, klepetanje je čudovito!” pravi Pika, ki je preiskusila klepet z Jenny.

“Ko smo že pri tem, ali veš, kaj je **spletna etika**?” vpraša Metka.

“Spletna jetika? Spet kakšna bolezen?” vpraša Pika.

“Spletna etika pravi, da moraš biti do drugih na internetu tak, kakršen želiš, da so drugi do tebe,” pravi Metka. “To je ‘zlato pravilo’ interneta. Seveda ga ne upoštevajo vsi, lahko pa začneš tako, da se sama VEDEŠ ODGOVORNO.”

“Ali si opazila, da pri klepetu uporabljamo smeške in druge simbole?” vpraša Metka.

“Da, to je bil najlažji del,” vzdihne Pika, ki se je ravno pred kratkim naučila brati in pisati.

“Ali si vedela, da se te male sličice imenujejo čustveni simboli, Pika?” vpraša Aleks, ko se želi postaviti kot starejši brat.

“Pa morda tudi veš, zakaj se te male sličice imenujejo **čustveni simboli**?” Metka izzove Aleksa. Aleks

ni več tako prepričan.

“No, čustveni simbol je ikona (sličica), ki prikazuje čustvo ali občutek,” pove Metka z nagajivim nasmeškom. “Uporabljajo se zato, ker so lahko pisna sporočila dvoumna in jih včasih napačno razumemo ...”

“Najtežji del pošiljanja e-pošte in klepeta je, da prijatelji ne morejo videti, ali se smejiš, živčno presedaš ali mrko gledaš. Ne morejo videti tvoje GOVORICE TELES, niti slišati, ali je tvoj glas mehek, razdražen ali žalosten,” dalje pripoveduje Metka. “Zato je oblika sporočila – črke, ločila in čustvene ikone – tako pomembna. Če na primer napišeš sporočilo S SAMIMI VELIKIMI ČRKAMI, BODO PRIJATELJI LAHKO MISLILI, DA KRIČIŠ NA NJIH!” še pove Metka in se spači.

“Včasih pa so ljudje RES jezni in nesramni v svojih sporočilih. Ko se ljudje razburijo in obnašajo, kot da vedo vse, ter svoja mnenja izražajo nesramno samo zato, ker so anonimni, to imenujemo **zmerjanje** (ang. flaming).”

Kako želiš, da se do tebe na internetu obnašajo drugi?

1.
2.
3.

“Naj vama pokažem, kako ustvarita svoj čustven simbol,” reče Metka, “preden gresta spat.”

METKIN RECEPT ZA SMEŠKA

Potrebuješ:

- računalnik
- program za risanje (npr. Paint Shop Pro)
- program za neposredno sporočanje (npr. MSN messenger)
- domišljijo

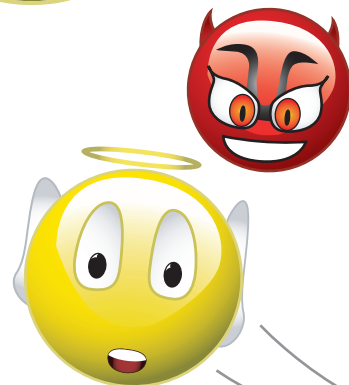

Priprava:

S programom za urejanje slik, kot so Paint Shop Pro, Photoshop, Paint in drugi, ustvari risbo ali sliko. Tej nato določi naslednjo velikost: širina in višina morata meriti 20 slikovnih pik. Shrani sliko v zapisu jpg, gif ali bmp. Če želiš uporabiti obstoječo sliko (jpg, gif ali bmp), samo spremeni velikost dokumenta na navedeno velikost.

Nato sliko shrani v program za klepet. S programom MSN Messenger to storiš takole:

1. Odpri MSN Messenger.
2. Odpri rubriko Čustveni simboli (My Emoticons) v meniju Orodja (Tools).
3. Klikni na Ustvari (Create Emoticons).
4. Klikni Najdi sliko (Find Image).
Zapomni si, kje je shranjen osebni smeško. Ko ga najdeš ...
5. S kazalko izberi sliko in klikni Odpri (Open).
6. Poimenuj smeškota.
7. Potrdi ime s klikom na V redu (OK).
Smeško bo dodan med obstoječe ikone.
8. Znova klikni V redu (OK).

“Tako, tvoja ikona je pripravljena za uporabo v pogovoru kot čustvena ikona ali kot sličica!” reče Metka. Aleks je ustvaril majhen obraz, ki predstavlja Piko, ko zjutraj vstane. Poimenoval jo je ‘zaspana ikona’, a Pika ni navdušena. Metka ugotovi, da je skrajni čas, da gresta spat.

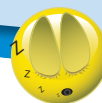
“Samo še nekaj, Metka,” vpraša Aleks na poti v sobo. “Kaj pomenijo tiste čudne besede, ki jih ljudje uporabljajo med klepetom?”

“Aha, tisto so **kratice**, črke, ki označujejo besede v stavku. Z LNO bi tako na kratko povedala ‘lahko noč, otroci’,” odgovori Metka.

DEŠIFIRAJ!

Ugotovi, kaj pomenijo nekatere priljubljene kratice, tako da jih povežeš z njihovim pomenom:

^5	☐	☐ Computer
bbb	☐	☐ Good morning
comp	☐	☐ Parents over Shoulder
egbok	☐	☐ Later (Goodbye)
f2f	☐	☐ Keep it simple, stupid
gl	☐	☐ What's up?
gm	☐	☐ Lets meet in real life
hand	☐	☐ Love you forever
ilu, ily	☐	☐ Have a nice day
jj	☐	☐ Bye bye baby
k, kk	☐	☐ Face to Face
kiss	☐	☐ High 5
l8r	☐	☐ Everything going to be O.K.
lmirl	☐	☐ Okay, alright
ly4e	☐	☐ I love you
np	☐	☐ Just joking
S^, S'UP	☐	☐ No problem
POS	☐	☐ Good luck

S kombinacijo znakov na tipkovnici zapiši naslednje čustvene ikone:

Smeško: Presenečen obraz:
Žalosten obraz: Velik nasmeh:
Obraz, ki mežika: Obraz, ki kaže jezik:

METKINA ZLATA PRAVILA

- › Na internetu se vedi odgovorno – ne skrivaj se za računalniškim zaslonom.
- › Uporabljalj tista spletna mesta za klepet in sporočanje, ki so namenjena mladim in za katera skrbijo moderatorji.
- › Ne razširjaj sporočil, slik ali drugih stvari, ki lahko komu škodijo.
- › Ustvarjalj varne profile.
- › Slike deli le s tistimi, ki jih poznaš in jim zaupaš.
- › Nauči se reči NE in blokirati neželene stike.
- › Odkloni stike z neznanci.
- › Ne srečuj se z ljudmi, ki jih ne poznaš, tudi če ste postali 'spletni prijatelji'. Vedno povej staršem: bolje preprečiti kot zdraviti.
- › Ko interneta ne uporabljaš, prekini povezavo.
- › S spletno kamero se pogovarjalj le z ljudmi, ki jih poznaš – ko je ne uporabljaš, jo izklopi.

METKINE UPORABNE POVEZAVE

Preberi si letak z nasveti o varnem spletnem klepetanju, ki ga najdeš na www.safe.si v rubriki E-gradiva.

Več informacij o varstvu osebnih podatkov ponuja Urad informacijskega pooblaščenca <http://www.ip-rs.si/>. Urad informacijskega pooblaščenca je posebej za mlade pripravil tudi brošuro z naslovom Samo ti odločaš. To zelo zanimivo branje najdeš na njihovi spletni strani v rubriki Publikacije!

PREVERI, ALI SI PAMETEN UPORABNIK INTERNETA

1. Preden svoje podatke (ime, telefonska številka, naslov, e-pošta, ime šole, podatki o bančni kartici) vnesem na spletno stran, za dovoljenje vprašam starše.

DA NE

2. Uporabljam le tiste klepetalnice za mlade, ki so jih preverili starši.

DA NE

3. Ko sem priključen, vedno uporabljam vzdevek/zaslonsko ime, ki ne pove ničesar o meni.

DA NE

4. Moje geslo je skrivnost. Občasno ga tudi spremenim.

DA NE

5. Če mi spletno sporočilo daje neprijeten občutek ali me prestraši, nanj NE odgovorim, ampak takoj povem staršem ali odrasli osebi, ki ji zaupam.

DA NE

6. Če se želim srečati z nekom, ki sem ga spoznal na internetu, povem staršem, da me spremljajo, in se dogovorim za sestanek na JAVNEM KRAJU.

DA NE

7. Do drugih na internetu se obnašam spoštljivo in nikoli ne pošiljam nesramnih sporočil.

DA NE

8. Odpiram le sporočila, ki jih dobim od oseb, ki jih poznam.

DA NE

9. Če dobim neprijetne ali nasilne fotografije ali video, jih ne posredujem svojim prijateljem.

DA NE

10. Če v klepetalnici dobim neprimerno sporočilo, o tem obvestim moderatorja.

DA NE

Kolikokrat si odgovoril/a DA?

9-10 odgovorov: Čestitamo, si izkušen klepetalec. Ohrani svoje vedenje na internetu in redno prebiraj informacije na portalu SAFE-SI: www.safe.si

6-8 odgovorov: Zelo dobro. Očitno veš veliko o komunikaciji na internetu, vendar si kljub temu vzemi čas in preberi še kaj o tem. Priporočamo ti portal SAFE-SI: www.safe.si

Manj kot šest: Treba bo dopolniti znanje. Brskanje in zabava na internetu sta možna le, če se znaš pri tem zaščititi. Za dodatne informacije vprašaj starše ali učitelje in si oglej spletni portal SAFE-SI: www.safe.si

ALI UGOTOVIŠ MANJKAJOČO BESEDO?

Dopolni z manjkajočimi besedami ... pomagaš si lahko z besedilom.

- Ko uporabljaš internet, bo tvoj..... ali druge podatke o tebi lahko videlo več tisoč ali celo več milijonov ljudi.
- Zaščita ne pomeni, da moraš lagati o tem, kdo si. Kljub vsemu si sam/a za vse, kar narediš in rečeš na internetu.
- Ne srečuj se z ljudmi, ki jih ne, tudi če ste postali 'spletni prijatelji'. Vedno staršem: bolje preprečiti kot zdraviti.
- Spletna pravi, da moraš biti do drugih na internetu tak, kakršen želiš, da so drugi do
- simbol je ikona, ki prikazuje čustvo ali občutek.
- Pametno je dolgo – ima vsaj znakov – in vsebuje velike in male črke, številke in ločila.
- Geslo je dobro le, če je
- Če dobim neprijetne ali nasilne fotografije ali video, jih posredujem svojim prijateljem.
- Slike deli le s tistimi, ki jih in jim zaupaš.

**NARIŠI SLIKO VABILA, KI GA JE ALEKS
DOBIL OD UČITELJEV. VSEBUJE NAJ
LOBOTIP IN SLOGAN, KI GA BO ŠOLA
UPORABILA ZA TEDEN BOJA PROTI
NASILJU.**

SPLETNO NADLEGOV@NJE

PRIMER SPLETNEGA N@DLEGOVANJA V ŠOLI:

Nekega dne pride Aleks iz šole vznemirjen. Torbo vrže na tla in se vrže na kavč. Njegovi starši, sestra Pika in njuna prijateljica Metka, ki je ravno na obisku, se spogledajo. Če je Aleks slabe volje, se nekaj zagotovo dogaja.

Oče Aleksa previdno vpraša, ali je kaj narobe. Ta se obotavlja, nato pa začne razlagati. Njegov prijatelj je od drugega prijatelja dobival nasilna sporočila SMS. Fant je staršem in učitelju povedal o tem in tudi, kdo mu ta sporočila pošilja. Danes je učitelj o tem dogodku povedal razredu. Aleks odpre torbo, iz nje vzame vabilo in ga da staršem. Zaradi tega dogodka so učitelji organizirali "teden brez nasilja", ki bo vključeval različne dejavnosti:

"Tvoj prijatelj je storil pravilno, ko je povedal staršem," reče Aleksova mama, "in njegovi starši so ravnali odgovorno, ko so se o tem posvetovali z učitelji."

"Upam, da se oba zavedata, da se lahko vedno obrneta na naju," doda in pogleda Piko in Aleksa v oči, "tudi, če nama želita povedati za kakšno neumnost, ki sta jo storila."

"Res je. Če o težavah spregovoriš, jih je lažje reševati," doda Aleksov oče. "Dogodek v vašem razredu je priložnost za vse, starše, učitelje in učence, da se pogovorimo o **nadlegovanju** in kako ga lahko v prihodnje preprečimo."

"Točno. Ko sem bila stara deset let, so tudi mene v šoli nadlegovali," pove Metka. "Odnehali so zato, ker se nikoli nisem zmenila zanje in pri tem nisem hotela sodelovati," nadaljuje. "Obžalujem pa, da o tem nisem že prej govorila s starši, ker sem po pogovoru z njima občutila veliko olajšanje. Zdaj vem, da smo vedno močnejši, če se s težavami soočimo skupaj z ljudmi, ki jim zaupamo in ki nas imajo radi."

"Joooooj," vzklikne Pika, "kako me razjezi, če pomislim, kako grdo lahko ljudje ravnajo z drugimi."

"Ali vesta, da je dogodek v Aleksovem razredu tipičen primer **spletnega nadlegovanja**?" vpraša Metka, Pika pa jo radovedno pogleda. "To pomeni uporabo interneta in mobilnika za nadlegovanje drugih in pošiljanje nasilnih sporočil," pojasni Metka.

"Tukaj piše, da mora vsak napisati kratko besedilo o tem, kaj meni o nadlegovanju," reče Aleks. "Imam že idejo o predstavitvi. Ali mi boste povedali, kakšna se vam zdi, ko jo končam?" vpraša in se napoti proti računalniku. Ostali pritrdijo.

ALEKSOVO BESEDILO

Vsak ima pravico do tega, da se počuti varno in dobro, kjer koli je.

"Pomislite na nogometno tekmo, v kateri morata nasprotni moštvi igrati po pravilih. Igro nadzoruje sodnik, ki odloča, ali igralci upoštevajo pravila. Igralci morajo dati zadetek, vendar ne za vsako ceno. Nekatera pravila igre se nanašajo na vedenje igralcev. Če se ti vedejo nesramno, jih sodnik opomni prvič, nato drugič, po tretjem opominu pa mora igralec, ki ni igral po pravilih, zapustiti igro."

“Nadlegovalec je igralec, ki ne igra po pravilih. Nadlegovalci pokvarijo igro in zaradi njih v igri tudi drugi ne uživajo več. Pogosto so to osebe s pomanjkanjem samozavesti. Nadlegovalce lahko ustavimo vsi, če naredimo tako, kot to počnejo sodniki na nogometnem igrišču – pokazati jim moramo, da njihovo vedenje ni sprejemljivo in da v igri ne bodo smeli sodelovati, če ga ne bodo spremenili.”

“Vsak se lahko zmoti, ni pa vsak dovolj pogumen, da svoje zmote prizna in se zanje OPRAVIČI. Mislim, da bi se vsi morali zavzeti za svoje prijatelje, ko so v težavah, in poskrbeti, da se kaj takega na naši šoli več ne zgodi.”

Po Aleksovem vzoru zapiši pet razlogov, zakaj bi nekomu dosodil “rdeči karton”.

1.
2.
3.
4.
5.

Aleks je besedilo prebral vsem v sobi.

“Mislim, da si zelo jasno povedal, da NI NOBENEGA RAZLOGA, da bi nekoga nadlegovali. Prav tako poudariš dejstvo, da je treba nadlegovalce naučiti, kako se vesti pravilno in spoštovati pravila,” pove Aleksova mama.

“Ampak zdi se mi, da nekaj manjka,” reče Pika. “Nisi napisal svojih ZLATIH PRAVIL!”

ALEKSOVA ZLATA PRAVILA

Kako se soočiti z nadlegovalci:

- **Ne zmeni se za njih. Ne daj jim pozornosti, ki jo tako želijo!**
- **Ne sprašuj se, ZAKAJ se tako vedejo. Njihovo grdo vedenje ni tvoja krivda.**
- **O težavi povej odrasli osebi, ki ji zaupaš.**

Kako se soočiti s spletnimi nadlegovalci:

- **Zaščiti svojo zasebnost. Kako, izveš na strani 16.**
- **Ne odzivaj se spletnim nadlegovalcem.**
- **Nadlegovalna sporočila shrani kot dokaz.**
- **O težavi povej odrasli osebi, ki ji zaupaš.**

NETKINE UPORABNE POVEZAVE

Se kdaj vprašaš, kaj lahko narediš, če ti sošolec/vrstnik grozi, je do tebe nasilen ali te zasmehuje. O nasilju med otroki obstaja v Sloveniji v okviru UNICEF-a zanimiv projekt POVEJ!, o katerem si lahko več prebereš na: <http://www.unicef.si/main/povej.wlgt>

TOM telefon (telefon za otroke in mladostnike) ti lahko pomaga, če se znajdeš v stiski. Vsak dan med 12. in 20. uro lahko pokličeš na brezplačno telefonsko številko:

080 1234

PREVERI SVOJO SPLETNO SOLIDARNOST

- V naši družini soglašamo, da nadlegovanje ni sprejemljivo vedenje. **DA NE**
- Moji starši sodelujejo z drugimi starši in razpravljajo o načinih preprečevanja in soočanja z nadlegovanjem v šoli. **DA NE**
- Svoj e-poštni naslov, vzdevek in številko mobilnika dam samo osebam, ki jih dobro poznam. **DA NE**
- Neželene pošiljatelje blokiram na seznamu stikov. **DA NE**
- Nikoli ne posredujem sporočil ali slik, ki bi bile lahko za koga žaljive ali škodljive. **DA NE**
- Prek spletne kamere se nikoli ne pogovarjam z osebami, ki jih ne poznam dovolj dobro. **DA NE**
- Gesla so skrivna – ne zaupamo jih nikomur. **DA NE**
- Sporočilu nadlegovalca ne bi nikoli odgovoril/a. **DA NE**
- Ali poznaš kakšno zanesljivo spletno stran v svoji državi, na kateri lahko najdeš informacije o tem, kako se soočiti z ustrahovanjem? **DA NE**
- Če bi kdo nadlegoval mene ali prijatelja/ico, bi o tem povedal/a odrasli osebi, ki ji zaupam. **DA NE**

Kolikokrat si odgovoril/a DA?

9-10 odgovorov: Čestitamo, zelo dobro se spoznaš na preprečevanje nadlegovanja. Nadaljuj tako in redno nadgrajuj svoje znanje na portalu SAFE-SI: www.safe.si

6-8 odgovorov: Zelo dobro. Očitno te zanimajo stvari v zvezi s spletnim nadlegovanjem in nadlegovanjem na splošno. Morda se lahko še dodatno pozanimaš, kako se s tako situacijo soočiš. Pogovori se z odraslo osebo ali obišči portal SAFE-SI za več informacij: www.safe.si

Manj od šest: Svoje znanje moraš dopolniti. Brskanje po internetu je lahko zabavno in poučno, vendar le, če znaš pri tem zaščititi sebe in druge. Za več informacij se pogovori s starši, učitelji ali drugo odraslo osebo, ki ji zaupaš, in ne pozabi obiskati portala SAFE-SI: www.safe.si

ALI UGOTOVIŠ MANJKAJOČO BESEDO?

Dopolni z manjkajočimi besedami ... pomagaš si lahko z besedilom.

- Nadlegovalec je igralec, ki ne igra po Nadlegovalci pokvarijo igro in zaradi njih v igri tudi drugi ne več.
- Če o težavah , jih je lažje reševati.
- RAZLOGA ni, da bi nekoga nadlegovali.
- Spletno pomeni uporabo interneta in mobilnika za nadlegovanje drugih in pošiljanje nasilnih sporočil.
- Neželene pošiljateljce na seznamu stikov.
- Svoj e-poštni naslov, vzdevek in številko mobilnika dajem samo osebam, ki jih dobro
- Sporočilu nadlegovalca ne bi nikoli

ZABAVA IN PRENAŠANJE D@TOTEK

NI VSE ZLATO, KAR SE NA INTERNETU SVETI

Metka se po predavanju na fakulteti oglasi pri Piki in Aleksu, preden se dobi s prijatelji. Pika jo vznemirjeno pričaka.

“Metka, ali veš, da je Aleks na internetu odkril spletno stran, s katere lahko brezplačno preneseš **melodije** za mobilnik?”

“Ne, ni mi povedal, vendar bi si prihranil nekaj denarja, če bi mi,” se zasmije Metka. “Na internetu so res na voljo brezplačne storitve, vendar so melodije za mobilnike, **ozadja**, **glasba mp3**, sličice in podobno redko brezplačni.”

“Če natančneje pogledaš spletno stran, boš verjetno nekje našla res drobno zapisano besedilo, v katerem bo zapisana resnična cena storitve. Melodije za mobilnike, kvizi, igre idr. so izvrstna vaba za ljudi, ki se nato naročijo na takoimenovane ‘brezplačne’ storitve, za katere bodo v resnici morali plačati.”

Odpri svoj priljubljeni iskalnik. Vnesi "brezplačne melodije" ali "brezplačne igre" in si oglej rezultate. Preveri nekaj spletnih strani. Najdeš kakšno past?

"Če natančneje pogledaš spletno stran, boš verjetno nekje našla res drobno zapisano besedilo, v katerem bo zapisana resnična cena storitve. Melodije za mobilnike, kvizi, igre idr. so izvrstna vaba za ljudi, ki se nato naročijo na takoimenovane 'brezplačne' storitve, za katere bodo v resnici morali plačati."

"Vidiš, kako dobro jim uspeva tudi pri vama z Aleksom?" doda Metka z nasmehom. "Ni vse zlato, kar se svetiiiiiii," zamrmra.

"Hm, očitno," reče Pika. "Povej mi še kaj o tem, Metka, da bom naredila vtis na Aleksa!"

"Z veseljem, vsevednica," odgovori Metka.

"Na internetu se izdelki oglašujejo in jih je mogoče kupiti. Če nisi previden uporabnik, se lahko hitro ujameš v past. Ali se spomniš, ko smo govorili o zasebnosti in varovanju podatkov? Izogniti se moraš izpolnjevanju elektronskih obrazcev, v katera moraš vnesti osebne podatke, kot sta ime in e-poštni naslov. Take obrazce izpolnjuj le, če natančno veš, za kaj bodo podatki uporabljeni."

"Kmalu boš ugotovila tudi, moja mala vsevednica, da je na tovrstnih spletnih straneh polno pojavnih oken – majhnih oken, ki vsebujejo sporočila ali slike. V ta okna nikoli ne smeš klikniti. Vedno jih zapri tako, da klikneš na rdeči v zgornjem desnem kotu okna."

"**Pojavna okna** vedno zapri s klikom na rdeči v zgornjem desnem kotu," resno ponovi Pika.

"No, pravzaprav ne vedno," nadaljuje Metka. "Nekatera pojavna okna ne oglašujejo storitev. Pojavno okno lahko odpre tudi tvoj protivirusni program, da te obvesti o pomembnih novostih, teh pa ne smeš prezreti. Spet moraš uporabiti zdrav razum."

"Kaj pa, če nisem prepričana?" vpraša Pika.

"Če nisi prepričana, vprašaj," odgovori Metka. "Seveda se moraš vedno posvetovati s starši tudi, če želiš kaj kupiti na internetu. Nenazadnje so oni tisti, ki skrbijo za finančne zadeve družine. Tako, misliš, da boš naredila vtis na Aleksa?" vpraša Metka Piko.

IGRANJE SPLETNIH IGER

Medtem ko Pika in Metka razpravljata o stvareh, ki se svetijo, pa niso zlato, Aleks izkoristi svoje pol ure za računalnikom za igranje svoje priljubljene igre. Mama in oče postaneta radovedna in ga prosita, naj jima predstavi igro.

Obema se zdi zelo vznemirljiva, vendar ga zopet spomnita, naj pri igranju spletnih iger zaščiti svojo identiteto. Vedeti želita tudi, katere igre igra, in ga previdno opomnita, da ne sme prenašati iger, dokler se ne posvetuje z njima, saj lahko škodi njihovem računalniku.

“Kako pa?” zanima Aleksa.

“Igre, ki naj bi bile ‘brezplačne’, lahko v resnici vsebujejo skrite viruse, ki se bodo namestili v računalnik, ne da bi mi sploh vedeli,” pojasni mama.

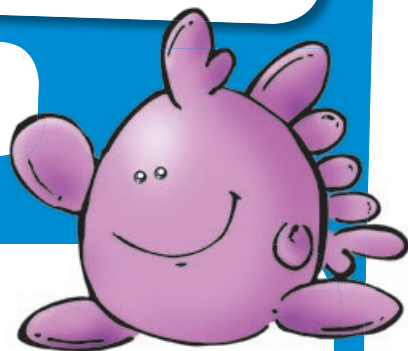
Katera je tvoja najljubša igra? Preveri, ali jo starši poznajo in ali jo lahko opišejo. Če o njej ne vedo ničesar, jim jo najprej razloži, nato pa naj napišejo kratek opis poteka igre. Ali so zadeli bistvo? Starši izpolnijo polje z opisom otrokove najljubše igre.

NAJLJUBŠA IGRA :

Koliko točk od desetih možnih bi jim dal/a?

/10

Otrok nariše sliko igre.

SKUPNA RABA DATOTEK IN AVTORSKE PRAVICE

Aleksova in Pikina mama prireja zabavo za svoj štirideseti rojstni dan. Z očetom se strinjata, naj bo na zabavi tudi glasba. Po igranju z računalnikom se vsa družina zbere v dnevni sobi, da se bodo pogovorili o zabavi. Aleks pravi, da lahko na internetu najdeš ogromno pesmi. Mama prikima, vendar pravi, da ne želijo prenašati glasbenih datotek nezakonito, ampak želijo spoštovati **avtorske pravice** izvajalcev.

“Kaj pa je to, avtorska pravica?” vpraša Pika.

Mama poskuša razložiti: “Glasbo, filme, slike, računalniške programe, igre in druge stvari ustvarijo umetniki, programerji ali drugi strokovnjaki, ki so avtorji teh stvari. Oni tudi odločajo, kako se bodo njihove stvaritve uporabljale in kdo jih sme uporabljati.”

Ko nekaj ustvariš, imaš pravico, da to deliš z drugimi ali pa obdržiš zase,” doda Metka. “Če napišeš pesem, Pika, se lahko odločiš, da jo boš delila z drugimi in jo objaviš na internetu. Na splošno velja, da imaš pravico deliti le tiste dokumente ali datoteke, ki si jih sama ustvarila.”

“Kako pa je potem z vso to glasbo, ki je na voljo na internetu?” vpraša Aleks.

“Večina pesmi in filmov, ki jih najdeš na internetu, je v resnici nezakonitih kopij,” odgovori Alekov oče. “To pomeni, da avtorja nihče ni vprašal za dovoljenje, ali jih sme objaviti. Gre za neke vrste krajo, le da se dogaja na internetu.”

“Poleg tega pa so spletne strani, na katerih si ljudje izmenjavajo glasbo in filme, navadno polne virusov in vohunskega programja,” doda Metka. “Lahko pa vama dam naslove spletnih strani, s katerih lahko preneseš glasbo za majhno plačilo ali pa celo brezplačno, ne da bi kršil zakon.”

METKINA ZLATA PRAVILA

- *Zapomni si, da je prenašanje glasbe in filmov z interneta navadno v nasprotju z zakonom, razen če uporabljaš zakonite spletne strani.*
- *Ne zaupaj ničemur, kar zveni PRELEPO, DA BI BILO RES.*
- *Vedno imej vklopljeno zaščito računalnika in redno posodabljalj protivirusni program, tudi če prenašaš zakonite datoteke.*
- *Prešananje datotek: datoteko shrani, jo preglej s protivirusnim programom in šele nato odpri.*
- *Ne prenašaj iger z neznanih spletnih strani in redno uporabljalj program za odkrivanje virusov v računalniku.*
- *Ne pozabi zaščititi svoje zasebnosti, ko ustvarjaš profil, ko klepetaš ali ko igraš igre.*
- *Elektronske obrazce, ki zahtevajo osebne podatke, izpolni le, če viru popolnoma zaupaš.*
- *Če se ti zdi, da si se naročil/a na goljufivo storitev, povej staršem. To se lahko zgodi vsakemu.*
- *Pojavna okna zapri s klikom na rdeči v zgornjem desnem kotu. Nikoli ne klikni v tako okno!*

NETKINE UPORABNE POVEZAVE

Obstaja ogromno spletnih strani, na katerih lahko zakonito kupiš glasbene datoteke. Podatke o njih najdeš na naslovu: <http://www.pro-music.org>

Na internetu lahko najdeš tudi zakonito brezplačno glasbo. Tak primer so spletne strani, na katerih glasbeniki svojim oboževalcem ponujajo vzorce svojih pesmi ter jih obveščajo o koncertih in albumih. Poiščeš lahko uradno stran svojega priljubljenega glasbenika, skupine ali glasbene založbe.

S starši si na spletni strani <http://creativecommons.si/> ogledajte video animacijo Ustvarjaj!, ki na zanimiv način predstavlja dve obliki zaščite avtorskega dela: Copyright in Creative Commons.

PREVERI, ALI DESKAŠ PAMETNO

- Ko igram igre na internetu, se vedno zaščitim tako, da ustvarim VAREN profil.

DA NE

- Iger ne prenašam z naključnih spletnih strani, saj lahko vsebujejo škodljivo programsko opremo.

DA NE

- Nikoli ne izpolnim elektronskega obrazca, v katerega je treba vnesti osebne podatke, če viru ne zaupam popolnoma.

DA NE

- Nikoli ničesar ne kupim na internetu brez prisotnosti in dovoljenja staršev.

DA NE

- Nikoli ne prenašam "brezplačnih" melodij za mobilnik z interneta, če nimam dovoljenja staršev.

DA NE

- Glasbo prenesem z interneta šele potem, ko preverim avtorske pravice.

DA NE

- Pred nakupom izdelka ali storitve primerjamo cene istega izdelka v različnih spletnih trgovinah.

DA NE

- Pojavna okna z nezanesljivih spletnih strani vedno zaprem tako, da kliknem križec v zgornjem desnem kotu.

DA NE

- Nikoli ne odprem prejete datoteke, ne da bi jo prej pregledal s protivirusnim programom.

DA NE

- Če je možno, moji starši in jaz raje preizkusimo izdelek, preden ga kupimo na internetu.

DA NE

Kolikokrat si odgovoril/a DA?

9-10 odgovorov: Čestitamo, očitno se znaš varno zabavati na internetu. Nadaljuj tako in poskrbi za svojo varnost ter redno nadgrajuj svoje znanje na portalu SAFE-SI: <http://www.safe.si>

6-8 odgovorov: Zelo dobro. Očitno veš veliko o spletnih igrah in prenašanju datotek. Kljub temu si vzemi čas in svoje znanje še malo izpopolni. Priporočamo ti portal SAFE-SI: <http://www.safe.si>

Manj od šest: Svoje znanje moraš še dopolniti. Brskanje po internetu je lahko zabavno in poučno, vendar le, če se znaš pri tem zaščititi. Za več informacij se pogovori s starši, učitelji ali drugo odraslo osebo, ki ji zaupaš, in ne pozabi obiskati portala SAFE-SI: www.safe.si

ALI UGOTOVIŠ MANJKAJOČO BESEDO?

Dopolni z manjkajočimi besedami ... pomagaš si lahko z besedilom.

- Melodije za mobilnike, ozadja, glasba mp3, avatarji in podobno so redko
- Elektronski izpolni le, če natančno veš, za kaj bodo podatki uporabljeni.
- Na internetu se izdelki oglašujejo in jih je mogoče kupiti. Če nisi previden uporabnik, se lahko hitro ujameš v
- Večina pesmi in filmov, ki jih najdeš na internetu, je v resnici kopij.
- Pojavna okna vedno zapri tako, da klikneš v zgornjem desnem kotu.
- Pojavno okno lahko odpre tudi tvoj protivirusni program, da te obvesti o pomembnih novostih, tega pa ne smeš
- Ne pozabi zaščititi svoje, ko ustvarjaš profil, ko klepetаш ali ko igraš igre.
- Na splošno velja, da imaš pravico le tiste dokumente ali datoteke, ki si jih ustvaril/a.
- Ne iger z neznanih spletnih strani in redno uporabljaljaj program za odkrivanje virusov v računalniku.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, 004.738.5.056-053.2
DRUŽINSKI paket za varno deskanje [Garnitura] : osvojite internet. - Ljubljana : Projekt SAFE-SI, Fakulteta za družbene vede, Center za metodologijo in informatiko, 2008
ISBN 978-961-235-315-5 (garnitura), 237137664. Pripravil Safe-si v sodelovanju z Insafe/Liberty Global-UPC.

Avtorske pravice: To delo je izdano pod Creative Commons licenco: »Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav 2.5 Slovenija«.
Za ogled licence obiščite spletno stran <http://creativecommons.si/licence>.